

זכרון לראשונים

דוד פלוסר

1917-2000

דוד פלוסר נולד בוינה בשנת 1917 ונפטר בירושלים בשנת 2000. הוא גדל בפריבראם ובפראג בצ'כיה, ולמד זמן מה באוניברסיטת פראג. בשנת 1939 עלה לארץ והחל את לימודיו באוניברסיטה העברית בירושלים. את תואר הדוקטור קיבל בשנת 1957, ומאז לימד בחוג למדע הדתות, בו שימש רוב ימיו כפרופסור מן המניין. דוד פלוסר היה אחד מראשוני החברים באקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, וזכה בפרס ישראל בשנת 1980 ובפרס רוטשילד בשנת 2000. הוא גם היה דוקטור לשם כבוד של כמה וכמה אוניברסיטות באירופה ובארצות הברית.

המאמר שלפנינו יצא לאור לראשונה בכתב העת *מולד*, כרך ב, תשכ"ט. הוא נדפס מחדש באוסף מאמריו של דוד פלוסר *יהדות ומקורות הנצרות בהוצאת ספרית פועלים*, תשל"ט, 1979, עמודים 120-149. המערכת מודה להוצאת ספרית פועלים / הקיבוץ המאוחד על הרשות שנתנה לנו להדפיס את המאמר כפי שהוא מופיע בספר זה.

המערכת מודה לפרופ' מנחם קיסטר, תלמידו לשעבר של דוד פלוסר, על דברי ההערכה למפעלו של פלוסר כמלומד וכחוקר, שאנו מפרסמים כאן.

מנחם קיסטר

קווים למפעלו המחקרי של דוד פלוסר

עיקר עיסוקו של פרופ' דוד פלוסר היה חקר ספרות הבית השני, ראשית הנצרות וספרות חז"ל (אגדה ותפילה). אלה לא היו בעיניו שלושה קורפוסים נבדלים, אלא – בעיקרו של דבר – שלושה ביטויים לזרמים, לעיתים מנוגדים ומתוחים, ביהדות הבית השני ולְעוֹלָה וצומח מתוכם. בכל אחד מן הטקסטים שבהם דן – יהודיים, נוצריים, פגאניים וגנוסטיים, טקסטים יווניים, לטיניים, עבריים או ארמיים – היה בן-בית, ויכול היה לקרוא בו בקלות בלשונו המקורית וגם – לא פחות חשוב – מתוך הבנה עמוקה של עולמו. מטרתו לא הייתה להשוות בין גישותיהם של החיבורים והזרמים השונים, אלא הוא הראה במחקריו עד כמה הספרות החיצונית ומגילות מדבר יהודה, הברית החדשה וספרות חז"ל מאירים זה את זה ומוסיפים זה לזה. זיהוי המקבילות בין הקורפוסים השונים הביא לפריצת דרך בכיבור מימרותיו של ישו (בעיקר על רקע ספרות חז"ל), בליבו הרקע היהודי לתורתו של פאולוס (בעיקר על רקע הכתבים הכיתתיים של כת מדבר יהודה), בהבנת הספרים החיצוניים ועולמם ובהארת מגילות מדבר יהודה (התהוותן, יחסן לרקע ההיסטורי ולחיבורים אחרים, והתפתחותן הרעיונית), בהארת היבטים חשובים בספרות חז"ל ובמשמעותן של מטבעות תפילה בליטורגיה היהודית. עיקר עניינו של פלוסר בכתבים אלו כולם היה חקר הרעיונות שבהם ושרטוט תווי עולמה הרוחני של יהדות בית שני ויהדות חז"ל המשתלשלת ממנה, והיחס בין יהדות לנצרות בתקופתה הפורמטיבית. אולם לעולם

הוקדש רוב מחקרו להתמודדות עם כל מעקשיו ובעיותיו של כל טקסט וטקסט, על מילותיו, בעיות הקריאה וההשלמה (של טקסטים מקוטעים) ובעיות התרגום (של טקסטים שלא נשמרו בלשונם המקורית), ויחסו של כל אחד מן הטקסטים הנדונים לטקסטים קדומים אחרים.

פלוסר סלד ממחקר מגמתי כלשהו ומ'מחקר יהודי' של הברית החדשה. כפי שהדגיש, הוא לא היה תאולוג אלא פילולוג במובן הרחב של המילה: חוקר השואף להבין את הטקסטים והמסורות בצורתם המקורית ולהגיע להבנת הרעיונות וההתמודדות עם המציאות ההיסטורית באמצעים לשוניים וספרותיים. הוא לא נמנע ממגע עם ההוֹנָה (במישורים שונים), ומבחינתו מחקרו היה 'רלוונטי' גם לו וגם לקורא, אבל רלוונטיות זו לא נקנתה מעולם במחיר של עיוות ה'מחקר המבוסס' הפילולוגי, שהיה בעיניו 'הפתח הצר' לאמת ש'מעטים אשר ימצאוהו'. דווקא על רקע מבטו הרחב והעזתו להעלות תזות כלליות (על אופייה של יהדות בית שני, על התהוות הנצרות או על עולמה הרוחני של כת מדבר יהודה והתפתחותו), בולטת במחקרו העובדה שרובו הוקדש לא לכלל אלא למילים, פראזות, משפטים, פסקאות שבהם מסתתר – כך הראה – עולם מלא. גם מחקרים כוללים וסוללי דרכים שלו צמחו מן הפרט, והם כרוכים כמעט תמיד בבידודם ובניתוחם של מטבעות לשון, בשחזורם של מדרשים, בהשוואה בין טקסטים מקבילים, ובניסיונות השלמה של טקסטים מקוטעים בקומראן. מן הבירורים הפרטיים עלה הכלל, וגדול כוחו דווקא משום שלא למען הכלל נעשה המאמץ המחקרי, אלא לגופו של כל עניין ועניין. פלוסר סבר שמשמעותו של כל חלק נקבעת על-ידי שחזור נכון של החלקים החסרים, וכתביו מתייחדים במיזוג בין משמעת פילולוגית איתנה ובין הדמיון היוצר של השחזור. פלוסר נמנע מפתרונות יפים, אלגנטיים מבחינה מדעית אבל מחוסרי אמת פנימית. הוא לא כבל את עצמו למקובל במחקר, גם כששילם על כך מחיר יקר. בשאלת היחס בין האבנגליונים (המכונה 'השאלה הסינופטית') הייתה לו דעה המנוגדת למקובל במחקר: הוא השתכנע שמבחינה פילולוגית יש לייחס חשיבות מיוחדת לאבנגליון של לוקס, ולאור זאת יש לפרש רבות ממימרותיו של ישו. עמדה זו,

דוד פלוסר

כמעט דעת יחיד בקהלם הגדול של חוקרי הברית החדשה, לא הקלה על התקבלות מחקריו; אבל זו לא הייתה חשובה בעיניו כנגד השיקולים הפילולוגיים, שהיו בעיניו, כאמור, הפתח הצר אל דרך האמת.

נוסף על עיסוקיו אלו עסק פלוסר שנים רבות בחקר ספר יוסיפון, ותרם תרומה מכרעת למחקרו של ספר ימי־ביניים זה. הוא התחקה אחר התהוות נוסחותיו של הספר ופרסם מהדורה מדעית שלו, השווה אותו אל המקור הלטיני, וזיהה את הזמן, המקום וההקשר התרבותי של יצירתו.

מספריו:

יהדות ומקורות הנצרות, תל־אביב תשל"ט

יהדות בית שני: קומראן ואפוקליפטיקה + יהדות בית שני: חכמיה

וספרותה, ירושלים תשס"ב

Judaism and the Origins of Christianity, Jerusalem 1988

מנחם קיסטר, ירושלים

